

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра Фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 2019_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Фінансовий та страховий менеджмент»
на тему:
«СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО
СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ»

Виконавець:

студент факультету ФБС
Дюльгер Дмитро Христофорович

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., проф. Баранова Вікторія Глібівна

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Сутність страхування та особливості морського страхування	6
1.2. Система морського страхування	16
1.3. Методичні засади оцінювання страхових ризиків у морському страхуванні.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	32
2.1. Основні тенденції у розвитку ринку морського страхування в Україні .	32
2.2. Аналіз системи морського страхування на прикладі СК «Уніка»	40
2.3. Оцінювання чинників впливу на розвиток морського страхування.....	48
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	55
3.1. Світові тренди у розвитку морського страхування	55
3.2. Домінанти розвитку морського страхування в Україні	63
3.3. Науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення морського страхування в СК «Уніка».....	70
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Морське судноплавство пов'язано з підвищеною небезпекою. Пора року, коли здійснюється рейс, тип, технічний стан судна, вид вантажу, район плавання та інші обставини суттєво впливають на ступінь збереженості вантажу та самого судна. Як відомо, під час рейсу судно, вантаж можуть загинути чи пошкодитися внаслідок шторму, мілини тощо. Все це не може бути пред'явлено у вину судовласнику чи іншій особі. Морське страхування ще зі стародавніх часів визначало першу реакцію на майнові збитки в міжнародних торговельних відносинах, розвивалося відповідно до змін суспільно-економічних відносин, стану науки, виробничих технологій і міждержавних політичних ситуацій.

Морське страхування – один із самих стародавніх видів страхування. Як тільки люди навчилися вести торгівлю із сусідніми державами, перевозити товари морем і сушею, вони почали дбати про те, як запобігти неминучим в дорозі втратам. Караванники Стародавнього Сходу спільно відшкодовували понесені від втрати худоби і набігів грабіжників-кочівників збитки. Флорентійські, венеціанські та генуезькі купці, які вели морську торгівлю з Близьким Сходом, укладали між собою договори про взаємну відповідальність за безпеку морських суден і вантажів.

У сучасних умовах розвитку міжнародних зв'язків морське страхування відіграє провідну роль серед засобів захисту прав та інтересів суб'єктів торгівлі, тим більше, що перевезення морським транспортом користується попитом у підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. За наявності дієвої системи правового регулювання цей вид діяльності здатен забезпечити стабільність та сталий розвиток торгівлі, її захист від різноманітних ризиків.

До переваг морського транспорту можна віднести відносно низьку собівартість перевезень, велику вантажопідйомність, що дає змогу перевозити значні партії вантажу, можливість транспортування вантажів різних властивостей і розмірів. Разом із тим, необхідна наявність відповідних суден та

обладнаних портів, що потребує значних інвестиційних ресурсів.

Слід зазначити, що науковим та практичним проблемам морського страхування присвячені наукові праці таких дослідників, як: М.М. Александрової, Є.В. Андреєвої, Т.М. Артюх, В.Д. Архангельського, В.Д. Базилевича, Л.Ю. Балакіревої, О.О. Балобанова, І.О. Більдера, С.О. Благодельського, С.А. Буєва, В.В. Владімірова, О.А. Водолазької, Н.Ф. Галагузи, М.В. Голікової, Г.Л. Губіної, О.С. Далера, Н.О. Долгошеї, М.Д. Ємельянова, С.Л. Єфімова, Ю.В. Євченко, О.О., Ю.М. Журавльова, З.В. Задорожнього, Л.Л. Кінащука, Н.О. Коваленко, С.О. Кропельницької, Н.П. Кузнецової, І.В. Ленюк, О.В. Літвінової, Н.О. Місіна, С.В. Михайлова, Д. Орнульфа, С.С. Осадеця, О.І. Панченко, Н.Б. Пацурії, В.С. Приходько, Л.І. Рейтмана, О.С. Світличної, С.В. Сорокіної, К.Є. Турбіної, В.М. Фурман, О.В. Хавтур, А.І. Худякової, М.Д. Чорняк, Л.А. Шило, Г.В. Шкварець, Х.І. Штирхун, В.В. Шутенко, Т. В. Яворської, М.Ю. Яковчука та багато інших. У зазначених наукових дослідженнях перевага надається більш загальній характеристиці самого процесу страхування морських перевезень. На сьогоднішній день, якщо взяти до уваги проблеми сучасного морського страхування, його основні показники та питання вдосконалення страхового захисту необхідними є подальші дослідження системи морського страхування.

Мета роботи – провести дослідження сучасного стану та перспектив розвитку морського страхування в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) визначити сутність страхування та особливості морського страхування;
- 2) охарактеризувати систему морського страхування;
- 3) розглянути методичні засади оцінювання страхових ризиків у морському страхуванні;
- 4) проаналізувати основні тенденції у розвитку ринку морського страхування в Україні;
- 5) провести аналіз системи морського страхування на прикладі СК «Уніка»;

- 6) оцінити чинники впливу на розвиток морського страхування в Україні;
- 7) дослідити світові тренди у розвитку морського страхування;
- 8) обґрунтувати домінанти розвитку морського страхування в Україні;
- 9) розробити науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення морського страхування в СК «Уніка».

Об'єктом дослідження в роботі є процес розвитку морського страхування в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів страхування морського страхування в Україні та обґрунтування пропозицій щодо перспектив його розвитку.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загально-наукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання. В процесі написання роботи були використані такі дослідницькі методи, як: системний аналіз, порівняння, формалізація, індукція, дедукція, нормативно-правовий метод (під час дослідження теоретико-методичних засад морського страхування); економіко-статистичний аналіз, вертикальний та горизонтальний аналіз, кореляційно-регресивний аналіз, графічний та табличний методи (під час аналізу розвитку морського страхування в Україні та в страховій компанії «Уніка»); порівняльний аналіз, наукова абстракція та узагальнення (під час обґрунтування перспектив розвитку морського страхування в Україні та в страховій компанії «Уніка»).

Інформаційною базою дослідження є основні положення законів та інших нормативних актів України, статистичні і аналітичні матеріали Державної служби статистики України та Ліги страхових організацій України. Інформаційним забезпеченням роботи стали також монографічні дослідження, підручники та навчальні посібники, періодична економічна література, статистичні звіти та Інтернет ресурси.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок, можна зробити наступні висновки.

1. Страхування - це відносини щодо захисту майнових інтересів юридичних або фізичних осіб у разі настання страхових випадків, визначених чинним законодавством, або договором страхування за рахунок коштів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів страхових фондів. В свою чергу сучасне морське страхування - це система економічних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням коштів страхового фонду в грошовій формі з метою відшкодування збитків від морських небезпек і надання фінансової допомоги учасникам морського підприємства від різних непередбачених випадковостей, а також іншим господарюючим суб'єктам, пов'язаних з торговельним мореплавством і використанням природних ресурсів континентального шельфу. Морське страхування виконує розподільну, контрольну та попереджувальну функції.

2. В систему морського страхування входять наступні елементи: об'єкти, суб'єкти, види страхування, організаційні форми та взаємозв'язки між цими елементами. Об'єкт морського страхування – це будь-який майновий інтерес, пов'язаний з торговельним мореплавством (судно, вантаж, фрахт, плата за проїзд, орендна плата, очікуваний від вантажу прибуток, цивільна відповідальність судновласника і перевізника, а також ризик, взятий на себе страховиком. Суб'єктами морського страхування є: страховики (акціонерні страхові компанії, клуби взаємного страхування судновласників), страхувальники, сюрвеєри, аварійні комісари. Морське страхування об'єднує різні види майнового страхування і страхування відповідальності і включає: страхування суден, страхування вантажів, фрахту і відповідальності судновласників перед третіми особами.

3. Страховий ризик у морському страхуванні - це імовірність настання непередбачених обставин зовнішнього чи внутрішнього характеру, що можуть

виникнути під час здійснення перевезень майна та пасажирів морськими шляхами сполучення і пов'язані з можливістю нанесення шкоди та збитку об'єктам перевезень. Оцінка страхових ризиків у морському страхуванні може бути виконана методом експертних оцінок і методами теорії ймовірностей. При цьому для використання строгих математичних методів необхідно мати представницьку статистичну базу, тобто великий обсяг вибірки даних з аварійності суден. Оцінка ризику окремого судна ґрунтується на статистичних результатах за різними групами суден, сформованих за типом, розміром, віком, районом плавання, наявності класу і за числом аварій на даному судні або в даній компанії за останні кілька років.

4. Дослідження основних тенденцій у розвитку ринку морського страхування в Україні показало, що розвиток морського страхування напряму пов'язаний з розвитком морського транспорту та послуг, які ними надаються. В Україні морське страхування не є недостатньо розвинутим. Лише 10 компаній в 2018 році надавали послуги з морського страхування. При цьому загальна сума премій склала в 2018 році 25061 тис. грн., а виплати становили 1771 тис. грн. Причому виплати здійснювалися лише 4 компаніями. Найбільший рівень виплат спостерігався в страховій компанії «Українська страхова група (25,84%).

5. Проведений аналіз системи морського страхування на прикладі СК «Уніка» показав, що СК «Уніка» страхує КАСКО суден на базі своїх правил страхування. Об'єктами страхування є судна будь-якого розміру, типу та вартості. Так, обсяги валових надходжень страхових платежів (премій, внесків) від страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту) в 2016 році склали 7306 тис. грн. З 2016 року вони скорочувалися і склали 1753 тис. грн. в 2018 році. Станом на 2018 рік компанія має 30 укладених договорів страхування. Максимальна страхова сума за окремим об'єктом страхування складає 401230 грн. Загальний обсяг відповідальності страхування водного транспорту склав 2520201 грн. в 2018 році. Обсяги страхових виплат в 2016 році склали 17,40 тис. грн, а в 2018 році

вони зросли до 125,3 тис. грн.

6. Аналіз стану морського страхування в Україні дозволив виділити наступні фактори впливу на його розвиток: існує великий перелік ризиків, які можуть включатися лише як додаткові за окрему плату; договори страхування мають великий перелік винятків із страхових випадків, що обумовлюється сучасним фінансовим станом страховиків; вітчизняні страховики пропонують судновласникам набагато вужчий обсяг страхового покриття у порівнянні з розвинутими країнами; маючи лише динамічні показники розвитку аварійних випадків окремо взятого судна, страховикам неможливо спрогнозувати з достатнім коефіцієнтом довіри характер та час настання у майбутньому аварійних випадків; страхові компанії дуже часто втрачають з поля зору такий важливий фактор, як аварійні випадки, що настають під впливом людського чинника; у звітності страховиків не виділяється окремо страхування вантажів та багажу (вантажобагажу), що перевозяться морським транспортом, тому не можливо проаналізувати стан та тенденції розвитку у цьому напрямку. Застосування в дипломній роботі моделей, розрахованих за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, дозволить змодельовати вплив різних чинників на обсяги валових страхових премій в сфері морського страхування. Водночас вплив окремих факторів оцінити майже неможливо з огляду на те, що вони не мають числових характеристик.

7. Україні слід активніше використовувати передовий зарубіжний досвід в частині розробки законодавчої бази морського страхування вантажоперевезень (ратифікувати Гамбурзькі правила, привести українські правила страхування вантажоперевезень у відповідність з міжнародними стандартами). Також в Україні можливим видається створення клубів взаємного страхування, які можуть діяти як неприбуткові організації, що діють з метою страхування своїх учасників. Крім того, доцільно впроваджувати міжнародний досвід додаткового морського страхування, що визначається обмеженістю подій, які будуть вважатися страховими випадками.

8. Для розвитку морського страхування в Україні страховики повинні

вирішувати існуючі проблеми і переорієнтуватися на інтереси страхувальників. Необхідне реформування діючої системи страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом, застосування інноваційних методів України Союзу морських страховиків. Подібні союзи існують практично у всіх країнах, де є страховики морських ризиків. Тому поява такої організації в Україні є логічно обґрунтованою, яка може свідчити про достатню зрілість ринку морського страхування. Зазначені рекомендації сприятимуть розвитку ринку морського страхування в Україні, підвищенню якості наданих страхових послуг і більш повному забезпеченню інтересів і потреб страхувальників.

9. Страховій компанії «Уніка» для підвищення ефективності морського страхування в якості основного варіанту страхування відповідальності судновласника перед третіми особами доцільно використовувати страхування за фіксованою схемою - фіксована премія і фіксована відповідальність. СК «Уніка» запропоновано універсальний варіант страхування ризиків вітчизняного судновласника: спільна участь СК «Уніки», національного страхового брокера (ризикового менеджера судновласника) та іноземного страхового брокера, що спеціалізується на врегулюванні збитків. Також страховій компанії «Уніка» доцільно звернути на укладення договорів страхування морських ризиків та прописування в них умов, що містяться в правилах страхування. У випадку якщо компанія систематично отримує або відправляє морським шляхом значні партії вантажів, то необхідно пропонувати генеральний договір, за яким всі вантажі, що відправляються або одержувані страхувальником в певний період часу, наприклад, за один рік, вважаються застрахованими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М.М. Страхування : Навчально–методичний посібник. Київ : ЦУЛ, 2002. 394 с.
2. Аналіз аварійності на транспорті України за 2017 рік (у порівнянні з 2016 роком). URL: <https://mtu.gov.ua/files> (дата звернення: 25.10.2019)
3. Андреева Е. В., Русакова О. И. Страхование деятельность и ее регулирование на современном страховом рынке. Иркутск : БГУЭП, 2015. 160 с.
4. Артюх Т. М. Страхові послуги : Навчально-методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2008. 124 с.
5. Архангельский В. Д. Страхование на морском транспорте в современных условиях его эксплуатации : автореф. дис. канд. эк. наук. Санкт-Петербург, 2000. 27 с.
6. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування: сутність і протиріччя. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 42-50.
7. Базилевич В.Д. Страхування : Підручник. Київ : Знання, 2008. 1019 с.
8. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Страхование. СПб : Питер, 2003. 256 с.
9. Балакирева Л.Ю. Актуальные направления регулирования и развития страхования ответственности судовладельцев. *Terra Economicus*. 2013. № 4. С.274-279.
- 10.Балобанов О.О., Допілка В.О. Міжнародне та національне морське право України і країн ЄС : навч. посіб. Херсон : Видавництво «Грінь Д. С.», 2017. 213 с.
- 11.Балобанов О.О., Андріященко О.О. Страхування морських перевезень вантажу: окремі організаційно-правові аспекти. *Lex portus*. 2018. № 4. С. 80-88.
- 12.Бильдер И. Между рифами морского страхования. *Порты Украины*. 2011. № 10 (112). С.34-37.
- 13.Благодельський С. Сучасний національний ринок морського страхування. *Юридичний журнал*. 2006. №9. С. 40-46.

14. Буев С.А. Риски мореплавания и морское страхование. *Мир транспорта*. 2012. Т. 10. № 4 (42). С. 154-157.
15. Владимиров В.В. Основы страхования предпринимательских рисков. Оренбург : ГОУ ОГУ, 2011. 234 с.
16. Водозазька О. А. Еволюція та генезис поняття страхування. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2012. №4. С. 42-49.
17. Галагуза Н.Ф. Страхование посредники. Москва : Учебно-консультационный центр «ЮрИнфоР», 1998. 2008 с.
18. Голікова М. В. Страховий нагляд у морській сфері України. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 124-128.
19. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст.144.
20. Губіна Г.Л. Договір страхування в Україні щодо перевезень вантажів на морському транспорті. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 172-179.
21. Далер О. Основы морского страхования. СПб. : Сентябрь, 2002. 152 с.
22. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2019)
23. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях : Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 318 с.
24. Емельянов М.Д. Применение условных рисков для оценки безопасности морских судов. *Транспорт Российской Федерации*. 2009. № 22-23. С. 40-45.
25. Ефимов С.Л. Морское страхование. Теория и практика : Учебник. Москва : РосКонсульт, 2001. 448 с.
26. Євченко Ю. В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України): автор. дис. канд. екон. наук. Київ : Інститут світової економіки і міжнародних відносин, 2000. 21 с.
27. Жук О.О. Зарубіжний досвід у сфері страхування та можливості його використання. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 2. С. 215-218.

28. Журавлев Ю.М. Словарь-справочник терминов по страхованию и перестрахованию. Москва : Анкил, 1994. 180 с.
29. Задорожний З. В. Сутність та генезис страхування як економічної категорії. *Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси*. 2012. Вип. 9(1). С. 410–417.
30. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №18. Ст. 78.
31. Кінащук Л. Л. Страхове право : підручник. Київ : Атіка, 2007. 256 с.
32. Коваленко Н. О. "Ощадливий вантаж береже", або практика страхування морських перевезень. *Вісник Академії адвокатури України*. 2005. Вип. 3. С. 39-43.
33. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 47-52. Ст.349.
34. Кропельницька С.О. Страхові послуги : навч. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний ун-т ім.В.Стефаника, 2013. 390 с.
35. Кузнецова Н.П. Общая характеристика и механизм морского страхования. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2007. №2. С. 173-179.
36. Ленюк І. Страхування морських ризиків. URL: <http://economic-http://conf-sv.at.ua/forum/107-1092-1> (дата звернення: 25.10.2019)
37. Літвінова О.В. Страхування вантажів у міжнародних правилах: інтерпретація комерційних термінів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. №10. С. 226-229.
38. Мисин Н. Морское страхование: перспективы развития. *Морское страхование: информационно-аналитический журнал*. 2011. №4. С.32-36.
39. Михайлов С.В. Деякі загальні особливості морського страхування та історії його розвитку. URL: <http://intkonf.org/mihaylov-sv-deyaki-zagalni-osoblivosti-morskogo-strahuvannya-ta-istoriyi-yogo-rozvitku/> (дата звернення: 25.10.2019)
40. Орнульф Д. Основы морского страхования : Учебное пособие. СПб. : Сентябрь, 2002. 300 с.
41. Осадець С. С. Страхування : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 599 с.
42. Панченко О. І., Штирхун Х. І. Класифікація ризиків як складова забезпечення

- страхового захисту на морському транспорті. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 1. С. 239-245.
43. Пацурія Н.Б. Господарська страхова діяльність: види, ознаки, поняття. *Вісник КНУ імені Т. Шевченка*. 2010. № 83. С. 18-22.
44. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік. URL: https://nfp.gov.ua/files/SK_IV_kv_2012 (дата звернення: 25.10.2019)
45. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file0056> (дата звернення: 25.10.2019)
46. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік. URL: https://nfp.gov.ua/files/sk_2016 (дата звернення: 25.10.2019)
47. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634> (дата звернення: 25.10.2019)
48. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00654> (дата звернення: 25.10.2019)
49. Приходько В. С. Методологія обліку страхової діяльності та аналіз платоспроможності страховика: автореф. дис. канд. екон. наук. Київ : КНЕУ, 2000. 16 с.
50. Про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами: Положення Міністерства транспорту та зв'язку України від 29.05.2006 р. № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-06> (дата звернення: 25.10.2019)
51. Про систему управління безпекою судноплавства на морському і річковому транспорті: Положення Міністерства транспорту України від 20.11.2003 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1193-03> (дата звернення: 25.10.2019)
52. Протокол між Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил Турецької Республіки про співробітництво з питань обміну інформацією у рамках операції «Чорноморська гармонія» від 17.01.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/792_063 (дата звернення: 25.10.2019)

53. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/18/12/88> (дата звернення: 25.10.2019)
54. Рейтман Л. И. Страховое дело : учебник. М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 2002. 528 с.
55. Світлична О. С., Гончаренко О. М. Перспективи розвитку морського страхування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 17. С. 122-127.
56. Сорокіна С. В., Маслов А. А., Шкурко Є. Л. Особливості застосування правил Інкотермс 2010 у митній справі. *Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі*. 2012. Вип. 1. С. 539-547.
57. Турбина К.Е. Теория и практика страхования : Учебное пособие. Москва : Анкил, 2003. 704 с.
58. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук. Київ: Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАНУ", 2006. 36 с.
59. Хавтур О. В. Фінансові потоки страхових компаній в умовах трансформації економіки України: автореф. дис. канд. екон. наук. Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства, 2004. 25 с.
60. Худяков А. И. Теория страхования. – Москва: Диалектика, 2010. 346 с.
61. Цыренова И.Б. Экономическая сущность и виды страхования. *Актуальные вопросы экономических наук*. 2013. № 29–2. С. 89–94.
62. Чорняк М.Д. Чинники, які впливають на розвиток страхового ринку України. *66-та студентська науково-технічна конференція. Секція "Економіка і менеджмент": збірник тез доповідей*. Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. С. 433–435.
63. Шило Л. А. Страхування вантажів як вид майнового страхування. *Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2006. Вип. 10. С. 223-226.
64. Шкварець Г. В. Дискусійні питання визначення сутності страхування.

Наукові записки Національного університету "Острозька академія". 2011. Вип. 16. С. 569-574.

65. Штирхун Х.І. Особливості та проблеми механізму реалізації морського страхування в Україні. URL: <http://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=613> (дата звернення: 25.10.2019)
66. Шутенко В. В. Морское страхование : Учебник. Москва : Моркнига, 2010. 456 с.
67. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси : Підручник. Київ : Знання, 2008. 611 с.
68. Яворська Т. В. Страхові послуги : Навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 360 с.
69. Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук. – Ірпінь, 2009. 24 с.
70. Global marine insurance report 2018. URL: https://cefor.no/globalassets/documents/statistics/iumi-statistics/2018/monday-1155-seltmann_final.pdf (дата звернення: 25.10.2019)